

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора, завідувача кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти Закарпатського угорського
інституту імені Ференца Ракоці II **Біди Олени Анатоліївни**
про дисертаційне дослідження **Макарук Ольги Любомирівни**
**«Підготовка майбутнього вчителя до формування підприємливості
молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу»**,
подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

З метою здійснення експертизи дисертації Макарук Ольги Любомирівни нами було проаналізовано її зміст, а також автореферат й основні наукові праці дисертантки. Узагальнені результати викладено у наступних положеннях.

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Удосконалення змістової підготовки майбутнього вчителя говорять про різноманітні аспекти її модернізації. Це такі як: перехід до здійснення нового Державного стандарту початкової освіти, підсилення гуманізації освіти та її підтримка, упровадження дитиноцентричного спрямування в освіті, застосування принципів особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів в освіті молодших школярів, застосування інформаційних технологій в освітній процес початкової школи та здатності формувати підприємливість у молодших школярів.

Учитель сучасної школи має генерувати нові ідеї, використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності й точності для вибору найкращого рішення, аргументувати та захищати свою позицію, мати досвід у галузі підприємництва, бути готовим до провадження підприємницької діяльності. Саме такий учитель в освітньому просторі є головним фактором якісної освіти і залежить такий фактор від: якості його професійної конкурентоздатної підготовки, що робить успішність школи пріоритетною складовою; результативності впровадження нових інформаційних технологій та формування підприємливості молодших школярів. Актуальність теми дослідження є незаперечною, оскільки проблема підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу завжди була, є нині й завжди буде актуальною в усьому світі, й, безумовно, в Україні.

У цьому контексті дослідження Макарук Ольги Любомирівни є актуальним, а його результати прогностичними. На основі цілісного вивчення процесу підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості

молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу авторка пропонує шляхи розв'язання цієї проблеми відповідно до нових реалій сьогодення, нової парадигми освіти. Наведені міркування дають підстави для ствердження, що дисертаційна робота Макарук Ольги Любомирівни є вчасною і актуальною, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики, соціальному замовленню суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація підготовлена відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в європейській освітній простір» (державна реєстрація № 0106U009432).

Тему дисертації затверджено вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 09 від 25 квітня 2005 р.), уточнено вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 01 від 02 лютого 2016 р.; протокол № 2 від 26 лютого 2019 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертанткою схарактеризовано критеріально-рівневу структуру готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів; розроблено модель підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу; обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність запропонованих педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу; підготовлено й упроваджено навчально-методичне забезпечення з підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу.

Нові факти, одержані здобувачкою

Вважаємо, що дисертаційне дослідження Макарук Ольги Любомирівни є комплексним, у якому *вперше*: обґрунтовано сукупність педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу (актуалізація позитивної мотивації та цілеспрямованості майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів; інтенсифікація освітнього процесу підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів через інтегрування змісту навчальних дисциплін; активізація індивідуального досвіду, рефлексії щодо готовності майбутнього вчителя до

формування підприємливості молодших школярів через запровадження інтерактивної взаємодії у форматі «викладач–студент–учень») та експериментальна перевірка ефективності їх упровадження в освітній процес педагогічного коледжу; розроблено модель підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу, що складається з трьох блоків (методологічно-цільовий, змістово-організаційний, діагностико-результативний); конкретизовано компоненти (ціле-мотиваційний, змістово-знаннєвий, діяльнісно-рефлексивний), критерії (мотиваційний, когнітивний, особистісний), показники та рівні (творчий, продуктивний, репродуктивний) готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу; *уточнено* сутність основних понять дослідження («підприємливість», «формування підприємливості молодших школярів», «підготовка майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів», «готовність майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів»); *удосконалено* змістове наповнення і методичний супровід процесу підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу; *подальшого розвитку набули* теоретично-методичні й технологічні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів на засадах компетентнісного підходу та цифровізації освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Проведений аналіз змісту дисертаційного дослідження, а також публікацій дисертантки виступає у якості підстави для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів. Методологічно обґрунтовано визначення мети, 5 основних завдань і методів наукового пошуку. Завдання дослідження сформульовано методологічно грамотно. У вступі до дисертації досить чітко й науково коректно схарактеризовано особистий внесок дисертантки.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів і висновків зумовлена теоретико-методологічним підходом дослідниці і застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку.

Макарук Ольга Любомирівна системно підійшла до виокремлення суперечностей, які були у ході дослідження усунуті. Беручи до уваги окреслені суперечності стосовно досліджуваної проблематики, дисертантка, на наш погляд, правильно визначила об'єкт, предмет та мету дослідження. Усе це створило необхідні умови для оптимального вибору стратегії наукового пошуку та його ефективної реалізації. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність обраної наукової траєкторії дослідження.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Практичне значення дослідження полягає в розробленні та апробації навчально-методичного посібника «Підготовка майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів»; навчально-методичних рекомендацій для викладачів; наповненні навчально-методичного забезпечення для підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу (доповнення тем лекційних і практичних занять з курсу «Розвиток творчих здібностей молодших школярів»).

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка №09/03-05/158 від 21.04.2022 р.), Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (довідка №123 від 06.04.2022 р.), Коломийського педагогічного коледжу Івано-Франківської обласної ради (довідка №41 від 12.04.2022 р.), Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу імені А. Ю. Кримського (довідка №256/01-07/22 від 25.03.2022 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої та фахової передвищої освіти для підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів; розроблення навчальних і методичних посібників для майбутніх фахівців зі спеціальності 013 Початкова освіта. Основні положення, викладені в дисертації, можуть слугувати науковою основою для розроблення науково-методичних матеріалів з проблем підготовки педагогічних кадрів для початкової освітньої ланки й особливо для успішної реалізації Концепції Нової української школи.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Структура дисертації є методологічно обґрунтованою й логічною. Дисертація і автореферат написані й оформлені згідно з нормативними вимогами. Стил викладу й аналізу проміжних і кінцевих результатів дослідження, наукових положень і висновків є обґрунтованим на теоретичному і методологічному рівнях.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (267 найменувань, із них 18 – іноземною мовою) та 21 додатка. Загальний обсяг дисертації складає 290 сторінки, основний текст викладено на 180 сторінках. Робота містить 15 таблиць і 8 рисунків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; конкретизовано наукову новизну, практичне значення; представлено дані про апробацію й упровадження результатів наукового пошуку; окреслено структуру та обсяг роботи.

У першому розділі **«Теоретичні засади підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу»** проаналізовано стан проблеми підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості учнів у педагогічній теорії та освітній практиці; розкрито сутність понять «підприємливість», «формування підприємливості молодших школярів», «підготовка майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів», «готовність майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів»); висвітлено сучасний стан підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу.

У другому розділі **«Науково-методичне обґрунтування підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу»** представлено структурно-компонентний склад та критеріально-рівневу характеристику готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів; розроблено модель та обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу (актуалізація позитивної мотивації та цілеспрямованості майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів; інтенсифікація освітнього процесу підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів через інтеграцію змісту навчальних дисциплін; активізація індивідуального досвіду рефлексії щодо готовності майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів через запровадження інтерактивної взаємодії у форматі «викладач-студент-учень»).

Розроблену модель підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів представлено як логічну конструкцію взаємопов'язаних блоків-підсистем, що унаочнюють процес професійної підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів як цілісного конструкту в освітньому середовищі педагогічного коледжу: методологічно-цільового (мета, завдання, методологічні підходи, принципи); змістово-організаційного (зміст, форми, методи досліджуваного феномена, педагогічні умови та етапи формування); діагностико-результативного (критерії, рівні та результат підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів).

У третьому розділі **«Дослідницько-експериментальна робота з підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу»** представлено програму і методику дослідно-експериментальної роботи; визначено основні

етапи, завдання, зміст і комплекс методів експериментального дослідження; узагальнено одержані результати.

Дослідження проводилося упродовж 2016 - 2022 рр. та охоплювало чотири етапи: організаційно-пошуковий (2016-2019 рр.), констатувальний (2019 - 2020 рр.), формувальний (2020 - 2022 рр.) та узагальнюваний (2022 р.).

На різних етапах дослідження експериментом було охоплено 483 майбутніх учителів, 16 викладачів закладів фахової передвищої освіти.

За результатами формувального етапу педагогічного експерименту підсумовано, що в експериментальній групі, порівняно з контрольною, виявлено суттєві позитивні зміни в показниках рівнів готовності студентів до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу.

Педагогічну результативність і достовірність експериментального дослідження підтверджено методами математичної статистики.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувачки. Позитивно розцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертанткою. Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог. Рівень узагальнення результатів педагогічного наукового пошуку свідчать про її зрілість як дослідника проблем педагогіки.

У змісті автореферату відображено основні положення дисертації, їх викладено досить повно. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в авторефераті, належним чином розкрито й обґрунтовано в рукописі дисертації. Поняттєво-термінологічний апарат визначено з урахуванням специфіки педагогічного дослідження.

Впровадження результатів дослідження, здійсненого дисертанткою, підтверджується довідками про впровадження.

Констатуємо і той факт, що загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Попри відмічений позитив, у роботі є спірні моменти, побажання та зауваження, які спонукають до дискусії, а саме:

1. Зважаючи на високий теоретичний рівень виконаного дослідження, вважаємо, що для поглиблення змісту ключового поняття «підприємливість»

варто було б подати порівняльний аналіз понять «підприємливість» та «ініціативність».

2. На наш погляд, потребує більшого представлення зарубіжний досвід підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів.

3. Вважаємо, що текст дисертації дещо переобтяжений громіздкими і з довгими назвами таблицями (таблиці 2.1; 2.2; 3.3; 3.4) та рисунками (рис.3.4; 3.5).

4. Методичні рекомендації для викладачів дисциплін професійної підготовки, сформульовані за результатами дослідницько-експериментальної роботи, видаються нам дещо декларативними. Варто було б додати конкретики щодо їх практичного втілення.

5. В описі дослідницько-експериментальної роботи варто було б зазначити про те, студенти якої освітньо-професійної програми та якого ступеня фахової передвищої освіти були охоплені на етапах констатувального та формувального експерименту.

Однак, висловлені зауваження та побажання носять дискусійний характер, а тому не мають суттєвого впливу на високу позитивну оцінку рецензованого дисертаційного дослідження. Робота, безсумнівно, містить значні наукові доробки та нові, раніше не захищені наукові положення. Отримані результати є раціональними для розв'язання питання підготовки майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, достатньо повно висвітлені в опублікованих працях здобувачки. Аналіз змісту публікацій, які розкривають науковий зміст дисертації, свідчить, що їм притаманний конкретний і ціннісний характер, вони чітко аргументовані, узагальнення результатів педагогічного дослідження здійснено на належному методологічному рівні.

Основний зміст і результати дисертаційної роботи відображено у 15 публікаціях, з яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України та 2 – в іноземних наукових періодичних виданнях (1 – у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science; 1 – у виданні країни ЄС); 7 публікацій, що засвідчують апробацію результатів дослідження у матеріалах конференцій, 1 навчально-методичний посібник.

Висновок. Дисертація Макарук Ольги Любомирівни «Підготовка майбутнього вчителя до формування підприємливості молодших школярів в освітньому процесі педагогічного коледжу» є завершеною самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки та відповідає профілю спеціалізованої вченої ради та чинним вимогам, що висуваються до дисертацій (пунктам 9, 11-14) «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України за №656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.)) нормативним актам МОН України та паспорту спеціальності, а її авторка - Макарук Ольга Любомирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Олена БІДА

Підпис Олени Біди завіряю.

Зав. відділом кадрів
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника Відділ аспірантури і докторантури Вх. № 03.02 - 50/32 «12» 03 2013 р.
--